

8 Ιουλίου 2014

Ιδιόρρυθμο σύστημα - Πότε επιτρέπεται το κρασί στον Άθω

Επιστήμες / Αμπελουργία & Οινολογία

Ελένη Κεφαλοπούλου, Δημοσιογράφος Οίνου

Φωτ.: Άρης Φωτιάδης

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος έλεγε: «το κρασί δεν είναι αμαρτία, αλλά η μέθη». Στην πατερική και ασκητική γραμματεία υπάρχουν πολλές αναφορές για την διακριτική χρήση του ευλογημένου ποτού. Ο όσιος Αθανάσιος, ιδρυτής της Μ. Λαύρας, ήδη από την Υποτύπωση του 985 όρισε τότε και πόσο κρασί πίνουν οι μοναχοί. Οι κανόνες αυτοί επηρέασαν όλες τις μονές και ισχύουν σχεδόν ίδιοι μέχρι σήμερα.

Η νηστεία είναι όπως και η προσευχή για τους μοναχούς. Περίοδοι νηστείας που δεν επιτρέπεται ο οίνος είναι η Μεγάλη Σαρακοστή και η Μ. Εβδομάδα, της Κοιμήσεως Θεοτόκου 1-14 Αυγούστου, των Χριστουγέννων 15 Νοεμβρίου -24 Δεκεμβρίου, των Αγ. Αποστόλων 8 μέρες μετά την Πεντηκοστή ως τις 29 Ιουνίου. Τον υπόλοιπο χρόνο δεν επιτρέπεται Τετάρτη και Παρασκευή και σε όσους νηστεύουν και Δευτέρα. Για τους ασθενείς, τους ηλικιωμένους και όσους κάνουν βαριές δουλειές γίνονται κάποιες εξαιρέσεις.

Ο όσιος Αθανάσιος όριζε τη μερίδα του μοναχού με το κρασοβόλιο, το ειδικό ποτήρι για το κρασί. Έγραφε για παράδειγμα ότι την Μ. Σαρακοστή έχουμε κατάλυση οίνου μόνο τα Σαββατοκύριακα: δύο κρασοβόλια στο γεύμα και ένα το βράδυ. Αναφέρει ακόμα και πώς θα γίνεται η πόση του οίνου, ένας κανόνας που τηρείται ως σήμερα στον Άθω.

Όταν οι μοναχοί συγκεντρώνονται στην Τράπεζα ο ηγούμενος χτυπά το κουδούνι

που σημαίνει την έναρξη φαγητού και ευλογεί 'την βρώσιν και την πόσιν'. Σε λίγο ακούγεται δεύτερος ήχος οπότε μοναχοί και επισκέπτες μπορούν να πιούν. Το ίδιο κουδούνι χτυπά και για το τελείωμα του φαγητού. Επομένως οι μοναχοί δεν έχουν πολύ ώρα μπροστά τους ώστε να ξεχαστούν με φαγητό και κρασί.

Όμως παρά τους αυστηρούς κανόνες οι εξαιρέσεις υπήρχαν και άρχισαν να γίνονται κανόνας μετά τον 14ο αι. Κύριος λόγος είναι ότι καταπατείται το κοινοβιακό τυπικό και πολλά μοναστήρια αρχίζουν να είναι ιδιόρρυθμα. Στα ιδιόρρυθμα οι μοναχοί δεν δεσμεύονται από υποσχέσεις για ακτημοσύνη και υπακοή στον ηγούμενο. Μπορούν να λειτουργούν με δικούς τους κανόνες, κάποιες φορές σε αντίθεση με τα πατερικά διδάγματα.

Ο όσιος Αθανάσιος στήριζε το κοινοβιακό σύστημα αλλά επιθυμούσε μια ειρηνική συνύπαρξη ανάμεσα στο κοινοβιακό και ερημητικό. Έτσι επέτρεψε σε κάθε μονή να έχει 5 ερημίτες που θα ζουν έξω απ τα τείχη της. Ο καθένας μπορούσε να έχει ένα μαθητή και το μοναστήρι έπρεπε να τους παρέχει τα απαραίτητα για τη διαβίωσή τους. Μέσα στους αιώνες οι μονές απέκτησαν σκήτες, κελιά, ασκηταριά με αποτέλεσμα εύκολα να ξεφεύγουν από τον αρχικό σκοπό τους. Κι ενώ τα Τυπικά των μοναστηριών ψέγουν την κατάχρηση οίνου και ιδίως της λαθροποσίας, το κρασί είτε ως κερδοφόρο εμπορικό προϊόν είτε ως γλυκόπιτος πειρασμός συνεπήρε κάποιους.

Ήδη επί Αλεξίου Κομνηνού υπάρχει επιστολή αποδιδόμενη στον Πατριάρχη Νικόλαο που αναφέρει ότι «οι Αγιορείται βαγένια (βαρέλια) έχουσι μέγιστα και ουσίας και γλυκοπάλαια...» κι αλλού « διότι ακούομεν, ότι οι ησυχασταί Αγιορείται εις τα καπηλεία ευρίσκονται και εις τα νούμερα εκράτησαν. Και βλασφημείται η αγγελική πολιτεία». (1)

Λόγοι φωτισμένων ηγουμένων, χρυσόβουλα και πατριαρχικές καταδίκες που εκδίδονται προσπαθούν να νουθετήσουν όσους παραβαίνουν τον κανονισμό. Όταν μετά τον 16ο αι. άρχισαν να αποστάζουν και ρακή τα πράγματα περιπλέχθηκαν. Η μεγάλη στροφή στον ιδιόρρυθμο τρόπο ανάγκασε τον Πατριάρχη Ιερεμία στις διατάξεις του 1574 να απαγορεύσει στους μοναχούς να αποστάζουν και να πίνουν ρακή 'την πηγή κάθε κακού'.

Ζώντας τα σκαμπανευάσματα της βυζαντινής αυτοκρατορίας οι Αγιορείτες εξελίχθηκαν σε ικανούς διπλωμάτες. Μετά την κατάκτηση της Μακεδονίας από τους Οθωμανούς το 1371 ο Μιχαήλ Παλαιολόγος δήμευσε τα κτήματα των μονών για να πληρώσει τον στρατό του. Μερικά χρόνια αργότερα οι μοναχοί δηλώνουν υποταγή στο Σουλτάνο. Έτσι θα πληρώνουν μεν φόρους αλλά δεν θα απειλείται η ιδιοκτησία τους και το πιο κερδοφόρο προϊόν, το κρασί. Η αλήθεια είναι ότι χάρη

στις συμφωνίες του 1383 και 1424 οι μοναχοί κατάφεραν να σώσουν την αυτονομία, την ιδιοκτησία και πάνω απ όλα τη θρησκεία τους (2). Οι Οθωμανοί γνώριζαν ότι οι μονές όχι μόνο διέθεταν πλούτο αλλά έχαιραν και του σεβασμού του λαού. Γι αυτό ήταν ελαστικοί με τους κατοίκους του Άθω.

Το 1433 ο Μουράτ καταπάτησε τις συμφωνίες και κατάσχεσε πλοία και ιδιοκτησίες των μονών. Οι αδελφοί όμως κατάφεραν να τα ξαναγοράσουν. Το 1568 ο Σελήμ Β΄ επιχείρησε να δημεύσει τα αγιορείτικα κτήματα. Και πάλι οι μοναχοί με τη στήριξη των κυβερνητών της Μολδοβλαχίας κατάφεραν να τα εξαγοράσουν. Μέχρι τα μέσα του 16ου αι. οι Αγιορείτες κατάφεραν να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους.

Οι αιώνες της κατοχής του Αγίου Όρους από τους Οθωμανούς αποτελούν μια ιδιαίτερη περίοδο για το ευλογημένο προϊόν της αμπέλου αλλά και τη ρακή που αρχίζει πια να αποστάζεται. Σχετίζεται με τη στάση των Μουσουλμάνων απέναντι στον οίνο και στο εμπόριό του, που θα είναι ο επόμενος σταθμός στο ταξίδι μας στον κόσμο των αγιορείτικων κρασιών.

1. Ι. Παπάγγελου-Σ. Μαμαλούκου. 'Το βαγεναρείο της Μονής Ιβήρων', Ιστορία του ελληνικού κρασιού. Εκδ. ΕΤΒΑ 1992
2. Γκράχαμ Σπηκ. 'Άγιον Όρος '. Εκδ. Ίνδικτος 2005

<http://bit.ly/1qxBILm>